

373.3.091(497.11)"18/19"
37.014.5(497.11)"18/19"

Стефан РАДОЈКОВИЋ

наставник историје,
Јездина ОШ „Владислав
Петковић Дис“ Заблаће,
ОШ „Ратко Митровић“ Чачак
rrradojkovic@gmail.com

ШКОЛА У БЕЉИНИ

АПСТРАКТ: Постојање школе у Бељини која је прешла у Јездину, а самим тим и данашњој ОШ „Рајко Мишровић“ у Чачку, у сваком случају је неупитно. Информација о постојању ове школе слабо је позната, једино је бледо очувана у сећањима старијих житеља села Бељине. Циљ овог рада је изношење познатих података о њеном постојању до којих се дошло путем истраживања архивских докумената, интервјуисањем старијих житеља поменутог села, као и кроз дослућу литературу.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: школа, Бељина, Јездина, Чачак, ОШ „Рајко Мишровић“

Основна школа „Ратко Митровић“ у Чачку баштини традицију још од 1911. године када је основана зграда школе у Јездини. У овој школи своја основна знања већ више од једног века стичу житељи оближњег дела града Чачка и села Јездине, Придворице, Бељине, Парменца, Риђага, Паковраћа, Међувршја и Овчар Бање. Требало би истаћи и постојање школа у Паковраћу (од 1910. године), Парменцу (од 1936. године) и у Овчар Бањи (активна од 1962. до 2016. године). Поменуте школе су од оснивања данашње, савремене школске зграде 1969. године, наставиле да раде али као издвојена четворогодишња одељења матичне школе која је у исто време понела данашње име по народном хероју Ратку Митровићу који је настрадао 1941, а пореклом је из села Јездине. Његов деда Драгић Митровић даровао је плац на којем је направљена Јездинска школа која је са радом отпочела 1911. године.¹

Школа у Јездини је почела да ради од изградње (подизања) школске зграде.

[1] Недељко Јешић, *Јездина: хроника* (Чачак: Историјски архив; Јездина: Месна заједница, 1974), 26.

Међутим, превиђена је чињеница да је на простору тадашње Јездинске општине постојала старија школа, присутна у научној литератури и колективном памћењу.² Прича о оснивању школе у Јездинској општини може се пратити више од двадесет година раније него што то званична историографија помиње.

Село Јездина је у периоду од 1886. до 1890. године, било центар општине којој су припадале Атеница, Кулиновци, Лозница, Бељина, Придворица, Парменац, Риђаге, Паковраће, а извесно време и Међувршје.³ У најстарија времена житељи Јездинске општине су своје синове слали на школовање у Чачанску школу, немајући ближу, али је и она била далеко, те нису сви ђаци похађали наставу. Као сведочанство за овакву тврдњу постоји посведочен проблем отпуштања ђака Јездинске општине из Чачанске школе што се види из писма Глиша Полуге из Парменца

[2] Ковиљка Летић, *Основне школе у Чачанском округу: 1804-1914*. (Горњи Милановац: Дечје новине, 2000), 87; Радован Маринковић, Драгољуб Вујовић, *Векови Парменца*. (Чачак: ТВ Галаксија; Парменац: Месна заједница, 2009), 61; Радован Маринковић, Александар Вуловић, Зоран Маринковић, *Придворица и од Јелицом* (Чачак: Огранак Вукове задужбине, 2011), 230.

[3] Н. Јешић, *Јездина: хроника*, 18.

упућеног министру просвете и црквених дела 20. 1. 1887. године:

„Преко 50 ђака из општине Јездинске у срезу трнавском округу Чачанском међу којима је и мој син отпуштен из Школе основни Чачанске општине, ито по Вашем решењу, и тако толика деца оће да остану без школе.

Зато Вас покорно молим да изволите наредити надлежним властима да одмак нареди Суду општине јездинске да се ова општина постара да нађе школе и учионице за оволику децу – јер правда законита зактева да се оволиком младежи помогне да не остане вавеки уназађена.

Ипак узимам себи слободу да Вас ипак замолим да што пре наредите да се школе набаве и помоћ оволики [оволикој] деци дозволе.”⁴

Кроз три дана министар је одговорио Начелству округа чачанског захтевајући да се испита могућност отварања школе у Јездинској општини.⁵ Разлог за њихово избацавање Јездинске општине можда је био и често неплаћање уписа ђака којих је из ове општине у Чачанској школи почетком 1889. било и преко 80.⁶

Житељи села Јездине, Бељине, Придворице, Парменца, Риђага, Паковраћа и Међувршја нису припадали ниједној школској општини, а на збору грађана 1889. одбили су да приступе Чачанској школској општини, те донели одлуку да оснују сопствену школу⁷ и за ту сврху изнајмили објекат Фердинанда Крена у бељинском месту Водица.⁸ О подизању ове школе постоје сачувани документи из преписке Начелства чачанског са Министарством просвете који су похрањени у Државном архиву Србије. Ови документи су делимично оштећени, а

делове њиховог транскрипта ћемо представити у даљем тексту.

Из докумената је јасно да је основан Школски одбор који је са Фердинандом Креном договорио услове закупа и кренуо у опремање школе. О условима закупа нема сачуваних детаља. Касније се види да је изасланик Начелства чачанског био у посети школи и потврдио да су набављене клупе и табла, а као једини недостатак наводи да је учитељски стан мало оронуо и да је присутна велика влага која би потенцијално резултовала учитељевим становањем ван ове зграде. Такође пише да је ова зграда планирана за коришћење наредне три године, а ми данас, због спискова учитеља, знамо да је знатно дуже служила у намењене сврхе. Прве године у школу су кренули само ђаци другог и трећег разреда, док се примање прака планирало за наредну годину.⁹

Тачан датум почетка рада школе нам није познат, али се то десило после 10. септембра 1889. године. У писму начелнику Округа чачанског министар каже:

„Начелнику округа чачанског,
10. септ. 1889.г. у Београду

На основу извештаја комисије који ми је доставио начелник актом од 6. ов. мес. № 390, одобравам да Општина јездинска отвори привремено за три године школу у приватној згради Фердинанда Крена, која се налази у Бељини, да се зграда претходно у свему оправи по мишљењу комисије и по условима који су утврђени између власника зграде и пуномоћника општинских.

У прилогу овога писма враћа се начелнику скица зграде акат о условима и писмо № 390 на полеђини кога налази се извештај комисије о згради.

Начелништво ће одредити да се зграда одмах преправи и удеси за школу у свему онако како је то означено у прилозима овога

[4] Р. Маринковић, Д. Вујовић, *Векови Парменца*, 609.

[5] Исто, 609.

[6] К. Летић, *Основне школе у Чачанском округу*, 87.

[7] К. Летић, *Основне школе у Чачанском округу*, 87.

[8] Исто, 87.

[9] Државни архив Србије (ДАС), фонд Министарство просвете Србије (МПС), 1889, XXXVI, 6.

писма. Кад све буде свршено и спремљено, окружни инжењер отићи ту у Бељину и пронаћи зграду па ће ми поднети извештај с дознаком премна овога писма. Ако извештај буде повољан одмах ће се дефинитивно решити да се јездинска школа изгради и да се постави наставник за ову школу..."¹⁰

У документу поменуто скица објекта, нажалост, није сачувана. Датум отварања школе није познат. Не можемо знати да ли је она завршена и почела са радом до 25. септембра 1889. како је предвиђено или је то било нешто раније или касније, али из сачуваних докумената сазнајемо да се то свакако десило до 9. октобра исте године када је општински инжењер посетио школу и о томе известио министра:

„Начелство чачанско

Број 462

9. октобра 1889. год. Чачак

Господину министру просвете и црквених дела. Према извештају начелника среза трнавског привремена школа општине јездинске у Бељини готова је."¹¹

Из наведених докумената који су делом оштећени уочљиво је да је школа у Бељини општине јездинске почела да ради 1889. године и то у периоду између 10. септембра и 9. октобра. Школа је направљена у прилагођеном објекту који је припадао Фердинанду Крену. Претраживши архивску грађу у фонду породице Крен нисмо пронашли никакав документ који би нам дао ближе детаље о њеном отварању. Пажњу је скренуо само документ на коме се налази попис потрештина за школу из 1889. године, али се нигде не помиње ниједна друга одредница која би повезала овај документ са школом у Бељини изузев упадљивости поменуте године.¹² Познато је да су Кренови имали имање

у Бељини, да су га користили за ледаре за складиштење пива и да је захватало површину од 84,89 ара.¹³

Овај део имања Кренових наследио је Светолик Станковић, а после купио Млађан Лазовић. О постојању ове школе остали су врло бледи трагови у сећању старијих људи који данас живе на овом простору. Тако Лазар Пауновић памти да су данашњу Улицу Браће Вељовић некада називали Водички пут. Свакако да је ово простор који је некад био у власништву Кренових. Искуснији Бељинци памте и стару брвнару о којој су као деца слушали од старијих суграђана као о давнашњој школи. Та брвнара, нажалост, више не постоји. По сећању Лазара Пауновића, његов отац Богдан Пауновић је 1968/1969. године премештао и преправљао ту застарелу брвнару чији су последњи остаци на крају били на његовом имању до 2010. године. Некадашња школска зграда првобитно се налазила поред његовог имања које данас припада породици Брадић. Тај објекат је био од дрвета, оквирно дужине 8 а ширине 6 метара, покривен ћерамидом, на четири воде.¹⁴

О раду школе у Бељини, изузев цитираних докумената о њеном оснивању, готово да се више ништа не зна. Познати су неки од учитеља који су у њој службовали: Драга Цветковић (1892), Радојка Савић (1893), Гавра Перовић (1893), Јован Протић (1894), Косара К. Цветковић (1894), Милош Милошевић (1895), Неранџа Миливојевић (1897/1898).¹⁵ Зна се да је закуп Кренове куће у Бељини истекао 1907, а да потом житељи Паковраћа и Јездине решавају да изграде одвојене школске зграде.¹⁶ Познато је и да су јездинску школу у четири раз-

[10] ДАС, МПС, 1889, 36, 6, Начелнику округа чачанског, 10. 9. 1889.

[11] ДАС, МПС, 1889, 36, 6, Начелство чачанско, 9. 10. 1889.

[12] Међуопштински историјски архив Чачак (МИАЧ), Породични фонд Крен, 1850–1894, Фактура Фердинанда Крена за издатке за школу, 1889.

[13] Марија Бокарев, *Породица Крен – зачетник индустрије у Чачку: њен утицај на развој Чачка у другој половини XIX и првој половини XX века* (Чачак: Међуопштински историјски архив, 2008), 41.

[14] Казивање инжењера Лазара Пауновића, старијег мештанина Бељине, дато аутору 25. 9. 2023. године. Његова кућа данас се налази уз имање где се првобитно налазила брвнара која је коришћена за школу.

[15] К. Летић, *Основне школе у Чачанском округу*, 220.

[16] Исто, 152.

реда школске 1907/1908. године похађала 172 ђака, али није познато да ли се настава одвијала у Креновој згради или не.¹⁷ Исте, 1908. године учитељ јездинске школе био је Миљко Богдановић.¹⁸

Изнете чињенице јасно сведоче о постојању школе у Јездинској општини и пре подизања школских зграда у Паковраћу и Јездини. Ова школа је функционисала у изнајмљеном објекту у Бељини који је припадао чувеном чачанском индустријалцу Фердинанду Крену. Школа је функционисала од септембра-октобра 1889, па бар до 1907, а можда и једну или две године дуже. Школска зграда је била од дрвета, прекривена ћерамидом и до данас није сачувана, али је старији житељи овог села памте из њених позних, већ дуго неактивних година. Школа се налазила у данашњој Улици Браће Вељовић, на имању породице Брадић, недалеко од Бељинске чесме. ОШ „Ратко Митровић”, која је главна школа наследница свих претходних у овом крају, дуго је обележавала 1911. као годину оснивања прве школе на овим просторима. Ова сазнања су детаљније предочена 2023. године и школа их је усвојила и уврстила у своју културу сећања (информације о бељинској школи су представљене, а документи из Државног архива

Србије скенирани и приказани у холу). У плану је да се 2024. године направи велика прослава 135 година од оснивања прве школе у овом крају и то овековечи подизањем спомен-обележја.

Извори и литература

Необјављени извори

Ауторизовани текст интервјуа са Лазарем Пауновићем, у поседу аутора, септембар 2023.

Државни архив Србије, фонд Министарство просвете Србије

Међуопштински историјски архив Чачак, Породични фонд Крен

Литература

Бокарев, Марија. *Породица Крен – зачетник индустрије у Чачку: њен утицај на развој Чачка у другој половини XIX и првој половини XX века*. Чачак: Међуопштински историјски архив, 2008.

Јешић, Недељко. *Јездина: хроника*. Чачак: Историјски архив; Јездина: Месна заједница, 1974.

Летић, Ковиљка. *Основне школе у Чачанском окрућу 1804–1914*. Горњи Милановац: Дечје новине, 2000.

Маринковић, Радован, Вујовић, Драгољуб. *Векови Парменца*. Чачак: ТВ Галаксија, Парменац: Месна заједница, 2009.

Маринковић, Радован; Вуловић, Александар; Маринковић, Зоран. *Придворица њод Јелицом*. Чачак: Огранац Вукове задужбине, 2011.

[17] Исто, 176.

[18] Исто, 220.

THE SCHOOL IN BELJINA

The first elementary school in the former Jezdinska Municipality dates back to 1889. For a long time, historiography mistakenly held that the school was established with the construction of the school building in the village of Jezdina in 1910/1911. However, classes in the Beljina school, within the Jezdinska Municipality, were conducted in a rented building belonging to the renowned Čačak industrialist Ferdinand Kren.

Information about the Beljina school has been preserved in scarce archival materials housed in the State Archives of Serbia (Ministry of Education Fund). Elementary School "Ratko Mitrović", as the successor to the schools in Beljina and Jezdina, incorporated 1889 into its cultural memory and, in 2024, marked 135 years of its existence with a commemorative event and the erection of a memorial at the site of the former school in Beljina.

Stefan RADOJKOVIĆ

